

brugerne. Kræver dernæst Landets Udvikling, at den langvarige og dog saa usikre Adskillelse mellem Eiendomsretten og Brugen, som ligger i det forældede Fæsteforhold, afløses af Selveieendom, saa bør dette ogsaa gennemføres for Alvor. Utvivlsomt bør derved ikke blot de bestaaende Fæstecontracter, men ogsaa de i den gjældende Lovgivning hjemlede Rettigheder for Godseierne til før eller ved Fæsteledighed at inddrage Jord under Hovedgaard respecteres, og en begrænset Afgang til ved en Omfordeling af Fæstejorden at bøde paa Udfikstningens Mangler er ikke blot i alle Parters Interesse, men af særlig Bigtighed ved Opøsningen af det hidtilværende Godsbaand. Men nyt Livsfæste (eller den dermed i Klasse staaende lange Bortforpagtning) bør i saa Fald ikke kunne finde Sted og alt det nuværende Fæstegods, som ikke under Fæsteforholdet ved Overenskomst er gaaet over til Selveie, ved Fæsteledighed sælges ved Auction. Paa denne Maade vil det Diemed, at alt Fæstegods inden en søie Tid virkelig kommer til at overgaae til virkelig Selveie, og dermed Jordfriheden for al Bondejord, fuldstændig være sikket.

Men Lovgivningen kan ikke tage denne Sags Ordning i sin Haand, uden tillige at tage Hensyn til det sociale Spørgsmaal, som i vor hele historiske Udvikling staaer ved Siden af det statsøkonomiske. Det er vor hele Landbolovgivnings Grundsetning, at den Bondebefolkning, som i sin Tid endog ved Lovens Tvang var „stavnshunden“ til Godset og skyldte „Hørigheid og Lydighed“ til den „Jordbrot“, som over samme udøvede en stor Deel af den Myndighed, som efter Nutidens Begreber tilkommer Staten, ogsaa nu, efterat haade Indfæstning og Landgisde til Godseierens Fordeel er overladt til fri Overenskomst, skal finde sin Subsistens paa Godserne paa taalige Vilkaar. Det er til Fyldestgjørelse af dette Almeenvælets Krav, at Lovgivningen har gjort saa mange og saa store Indskrænkninger i Godseierens Naadighed over Fæstegodset, at de strenge Eiendomsbegreber ingenlunde kunne finde deres fulde Anvendelse paa Godseierens Ret over samme. Der er hermed ikke begrundet nogen Medieendomsret for Fæstefamilierne.

Jeg kan derfor heller ikke slutte mig til, hvad haade Lovforslaget og Regjeringen ere enige om, at en vis Andeel af Fæstefedernes Salgsverdi skal betales til Fæsterens Bo eller Efterladte, og endnu mindre kan jeg finde nogen Hjemmel dertil i den i Forslag bragte Form, at lade denne Udbetaling gaae igjennem Statskassen.

Derimod er det begrundet i en ældgammel Sædvane, at, naar den sidste Fæsters Efterladte have Midler til enten at fæste eller kjøbe, da have de Adkomst til at erholde Stedet paa billigere Vilkaar end Fremmede. Denne Tradition er saa stærk, at den ikke blot lever i Bondestandens Retsbevidsthed, men ogsaa respecteres og udøves af Godseierne, og det selv af saadanne, i hvis Forhold der ikke er Spor af sentimentale eller patriarchaliske Følelser; den er i den Grad gaaet over i vore Sæder, at den Godseier, som vilde see bort fra dette Hensyn, vilde finde Misbilligelse haade i sin egen Bevidsthed og i Andres Dømmeme. Men Sædvanen er et godt Grundlag for den skrevne Ret; og, skal Forholdet ordnes ved Lov, saa bør Loven paabyde, hvad en forstandig og retsindig Mand vilde gjøre ogsaa uden Lovens Tvang. Naar jeg anslaaer den Rabat, der bør gives det Medlem af Fæstefamilien, som ved Auction bliver Høistbydende, til 25 pCt. af Kjøbesummen, saa støtter jeg mig ikke blot til, hvad der under alle Forhandlinger om dette Anliggende har været antaget som billigt, men tillige paa den bestemte Overbeviisning, at han paa denne Maade vil komme til at betale mindst lige saa meget som de, der ved frivillige Kjøb have erholdt deres Fæstesteder til Gie, og at Godseieren altsaa ingenlunde derved vil være brøstholden. At et tilsvarende Beløb skal indbetales i Statskassen, naar denne selv eller en Fremmed bliver Kjøber, vil saa meget mindre findes betænkeligt, som det talsfald i disse Tilfælde er utvivlsomt, at den fuldstændige Ophævelse af Fæstetvangen medfører en klækelig Værdiforøgelse af Eiendommen, der skyldes selve Loven. I disse Beløb vil Staten da have en Reservecfond for de Forholdsregler, der maatte træffes for at lette Kjøb og sikkre Pantthaverne.

Forsaavidt Fleertallet til Slutning har